

Státní rada je si vědoma závažnosti problému nového uspořádání vzájemného poměru Čechů a Slováků v nové osvobozené Československé republice a referát posl. Fr. Uhlíře, jakož i debata o něm provedená, ukázaly jí tento problém znovu v plné šíři.

Státní radě je jasné, že Slovenské národní povstání na sklonku druhé světové války je východiskem nového života slovenského národa v jednotné Československé republice. Toto povstání rozptýlilo všechny pochyby, zda Slováci jsou hodni toho, aby se jako svéprávný národ zúčastnili spolu s českým národem jako rovný s rovným budování nové Československé republiky na nových základech. Státní rada je přesvědčena, že dojde k vzájemné dohodě mezi českým a slovenským národem o všech problémech a že nová Československá republika se stane stejně šťastným domovem Slovákům jako Čechům. Pokud jde o uspořádání politicko-stranických, kulturních i národních problémů na Slovensku, o nichž posl. Fr. Uhlíř Státní radě podal zprávu, považuje Státní rada jejich vyřešení v první řadě za věc, o které si slovenský národ rozhodne sám podle svého. Vyslovuje dík prezidentu republiky za jeho moudrou a prozíravou zahraniční politiku, která v souhlase s cítěním všeho lidu československého dovedla Československou republiku do nejužšího přátelství a spolenectví s mocným Sovětským svazem.

Státní rada s velkým pohnutím vzala na vědomost zprávu posl. Fr. Uhlíře o hrdinných činech československých vojenských jednotek na východní frontě, které bojují po boku slavné Rudé armády a které se účastní největších bitev za osvobození drahé vlasti. Věří, že tu jde o poslední, vrcholnou fázi československého osvobozovacího boje, v níž také všechen československý lid, úpící dosud pod jařmem okupantů, přispěje svými rozhodnými činy k brzkému a úplnému osvobození celé republiky.

ANS Praha. Státní rada Londýn, XVI. plen. schůze v 2. zasedání 4. období. Příloha k zápisnici. Strojopis, originál.

578

1945, február 21. [Slovensko.] — Časť zprávy plk. Vl. Příkryla o činnosti 2. čs. paradesantnej brigády v SSSR, týkajúca sa bojovej činnosti brigády v období Slovenského národného povstania.

I.

Úvod

Dne 29. srpna 1944 povstala velká část slovenského lidu proti úmyslu Německa vojensky okupovat Slovensko, zmocnit se na tomto území důležitých strategických bází a vyloupit bohatý národní a státní majetek ve prospěch živořícího, krvelačného, kdysi mocného a kulturně vyspělého německého národa.

Bylo to východisko z nouze, protože vítězoslavná Rudá armáda se přibližovala k hranicím ČSR na Podkarpatské Ukrajině.

¹ Zprávu napísal veliteľ 2. čs. paradesantnej brigády krátko po spojení brigády s jednotkami sovietskej armády na území Slovenska a adresoval ju voj. kancelárii prezidenta republiky, vládnemu delegátovi, náčelníkovi čs. vojenskej misie Píkovi, čs. MNO a hlavnému veliteľovi v Londýne a veliteľovi I. čs. armádneho sboru v SSSR.

Ode dne ozbrojeného povstání na Slovensku bylo v Proskurově, kde byla brigáda soustředěna k zakončení svého taktického paravýcviku, velmi rušno, protože tato byla složena asi z 75 % Slováků — patriotů, kteří dychtili pomoci svým bratřím na Slovensku a pomstít se za válečné útrapy a strádání, které Němci zaslali po celém Slovensku.

Dne 6. září 1944 byl nařízen štábem I. ukrajinské fronty přesun po železnici do rajonu Přemyšlu. Zde byl odevzdán všechn paramateriál a brigáda byla za několik dnů přesunuta do prostoru vých. Krosno, přičleněna k 67. sboru 38. armády I. ukrajinského frontu a zasazena do obranného úseku mezi Sanoček (2—3 km záp. Sanok) a Milča (asi 25 km vých. Krosno).

Za 10 dnů tvrdých a urputných bojů dobyla Peľňa, Besko, Rymanovo, Volju Seňkova a Puljava. Ztráty byly: 11 důstoj., 18 rotmistrů, 194 poddůstoj. a 404 vojínů; celkem 627 osob.

V těchto bojích brigáda úkol splnila a bylo rozhodnuto, aby 22. září 1944 byl odeslán II. pd. prapor letadly z SSSR na Slovensko. Tento příliš krátký, téměř 6tichodinový termín k přípravě, organizaci, doplnění oděvu a výstroje, hlavně výzbroje a munice, proviantu, bez náležitého odpočinku velitelského sboru a mužstva, byl na moji žádost prodloužen o 2 dny, zatím co I. pd. prapor s posilovými prostředky se vrátil z východního úseku brigády až dne 22. září 1944, kde byl zavázán v boji o soutěsku do rajonu Puljava a o Puljavu.

Během této doby byla udělena div. gen. Viestem, který přibyl s vládní delegací do Kroščenka, čsl. vyznamenaní zasloužilým příslušníkům brigády v bojích na Karpatech, byly znovu organizovány všechny jednotky brigády, doplněny výstrojí, výzbrojí a vyžádáno puškové a dělostřelecké střelivo na 3 bojové komplekty.

Počasi však nepřálo, a proto bylo nutno posečkat s odletem a tím dokončit všechny přípravy k odletu brigády na tak odpovědný a těžký úkol.

Dne 25. září 1944 ve 22.25 hod. odstartovalo z letiště Krosno 12 letounů Douglas s úzkým štábem velitele brigády a po hladkém přeletu přistálo 11 letounů na letišti „Tri Duby“ u Zvolena, jedno letadlo s velitelem brigády a úzkým štábem přistálo nouzově asi 3 km jihových. Brezna n/Hr. na území, které bylo určeno pro shazování nákladu munice, výzbroje a zásob pro partyzány. Toto nouzové přistání bylo provedeno v 01.17 hod. dne 26. září 1944. Půda pro přistání byla nerovná, neupravená, rozmoklá a zbrázděná a přistání bylo provedeno za silného deště 6 m za hlubokým silničním příkopem.

Ubytování všech osádek letounů bylo připraveno v leteckých kasárnách v Hájnách, kamž byl z Brezna přesunut autem i úzký štáb velitele brigády.

Dojmy prvních dnů pobytu na Slovensku byly vzhledem k vážné vojenské situaci velmi nepříznivé a působily obavy o další osud ozbrojeného hnutí.

Nikde nebyl viděn tak přirozený vlastenecký zápal boje proti vrahovi, jaký byl žádoucí k vybojování si svobody, ale téměř všude vládla vlažnost, lhostejnost, jakési toužebné očekávání Rudé armády. Národ očekával s touhou přilet brigády jako spásnou jednotku, která slovenskou armádu podchytí a zastaví příval německých ozbrojených sil. Upozorňoval jsem při každé příležitosti, v shromáždění Rady obrany státu, ve štábu, ve veřejnosti, při návštěvách v soukromí, že brigáda sama nemůže splnit tak těžký úkol, ale celý národ musí si býti vědom vážnosti vojenské situace a odpovědní činitelé musí podchytit všechny vrstvy národa a všechno musí houževnatě pracovat v zájmu fronty, v zájmu vojska, v zájmu armády.

Hlavní závady dosavadní nepřipravenosti a poznatky velitele brigády o vojenské situaci v ozbrojeném hnutí jsou uvedeny ve stati V. „Příčiny rozkladu čs. armády na Slovensku a jednotek 2. čs. pd. brigády“.

Během doby, než přistála brigáda na „Tri Duby“, bylo třeba vyžádat doplněk asi 850 mužů na předepsaný počet brigády, vycvičit doplněk a připravit rozdělení na jednotky brigády.

Doplněk sice došel, ale bez výzbroje. Tato měla býti dodána z SSSR, kde

byla i vyžádána u velit. 38. armády. Ubytován byl v Garanseku, velitelem byl určen škpt. pěch. Talášek, zást. kpt. pěch. Obdržálek. Instruktoři v počtu 15 byli dodáni z poddůstojníků a schopných vojnů, kteří sem přibyli ve 12 letounech s velit. brigády (celkový počet všech bylo 95 osob). Rovněž bylo třeba přidělit pro výcvik zbraně od přibylých sem osob, hlavně pušky a lehké kulometry; více zbraní zatím pro výcvik nebylo — nepřistálo.

Dále byl vyžádán ze štábu armády příslušný počet koní a povozek pro brigádu, protože byl tu kritický nedostatek motorizovaných prostředků (aut).

O celkové vojenské i politické situaci na stř. Slovensku byl mnou podrobně informován písemně div. gen. Viest do Kroščenka, který dostal dopis zvláštním letounem, vyslaným vel. leteckého pluku, a náčelník čs. vojenské mise brig. gen. Pika v Moskvě, dopisem doručeným mu prostřed. zpravodaje časopisu Komso-molskaja Pravda kpt. int. sl. Krušinským, který odletěl do Kyjeva a do Moskvy.

II.

Popis bojů na zvolenském a slatinském úseku.

Do přiletu brigády bylo připraveno ubytování takto:

Velit. brigády se štábem, štábní rotou, spoj. rotou, týlem a I. pd. praporem v Badíně u B. Bystrice, II. pd. prapor s PO, OPL a žen. rotou ve Vlkanové, dělostř. oddíl a PT oddíl v Sielnici.

Postavení OPL (2 čty) bylo na letišti „Tri Duby“ k zajištění letištní plochy. Teprve 6. října 1944 kolem 24.00 hod. přibylo asi 160 letounů s částmi II. pd. praporu a několik letounů různých jednotek brigády. Také přiletěl div. gen. Viest. Též příštího dne přistálo mnoho letounů a v nich došly některé jednotky brigády; většina nákladu však patřila partyzánům. Toho dne přibyla delegace čsl. vlády.

7. října 1944 v 21.00 hod. byl jsem povolán do štábu I. čs. armády, kde mně bylo sděleno, že Němci tlačí jednotky slov. armády ke Zvolenu a ohrožují letiště „Tri Duby“. Je třeba zasadit do boje všechno, co zatím z brigády došlo. Byly zde celkem dvě pěší roty (2. a 3. rota) II. pd. praporu a nějaká část jiných jednotek, ale neúplné. Zvláště neúplné bylo dělostřelectvo.

Úkolem bylo: postoupiti do prostoru Trnie, Železná Breznica, Ladno, Trnavá Hora a zmocniti se Jalné, čímž vyvrátit nepřátelské odpory v Dúbravě a v Hronské Breznici a zastavit nepř. postup na Zvolen. Akce bude kryta postupem partyzánského oddílu Sečanského, který má ovládnout údolí potoka Kremničky a podstupy k Jalné od Sv. Kříže n/Hr. K dispozici jsem měl dělostřel. skupinu skupiny Murgaš, již velel kpt. děl. Horváth.

Dispozice pro útočnou skupinu, zesílenou PT. puškami, 1 žen. četou, byly vydány na velit. II. pd. praporu ve Vlkanové od 24.00 do 01.30 hod. a nařizeno, aby skupina pod velením zást. velitele II. pd. praporu škpt. pěch. Vrzaly vyrazila, jakmile bude organizována. K dispozici pro přesun dostala 2 autobusy a 4 nákladní auta.

Odejel jsem se štábem brigády v 08.10 hod. dne 8. října 1944 do Trní, kde bylo etablováno SV. brig. Skupina škpt. Vrzaly byla v tu dobu na postupu ze Žel. Breznice na Ladno — bez střetnutí se s nepřitelem.

Ve 14.30 hod. přichází zpráva, že u Ladna nastala krátká přestřelka, pravděpodobně mezi předními postupujícími prvky skupiny a nepř. PS. Nepřítel ustoupil k Trnavé Hoře.

Cestou k SV. brig. byl pozorován zpětný pohyb mnoha skupin slov. armády z fronty, beze zbraní i se zbraněmi, bez plánu, neví, kam jdou, nic neříkají, jdou bez cíle, bez rozkazu, bez velitelů.

V 15.00 hod. z SV. brigády bylo zpozorováno slézat poklusem skupinky vojáků s kopců asi 500 m vzdálených. Skrývají se v lese, vybíhají, prostě utíkají

z boje. Nechal jsem je pochytat četníky, kteří je přivedli v počtu 17 mužů, všichni úplně vycvičení, s puškami a třemi lehkými kulomety. Bylo jim mnou důrazně vyčíněno a poslání zpět na frontu. Utekli z Dúbravy a hlavně Němce prý neviděli.

Od 20.00 do 24.00 hod. přistálo opět několik skupin brigády, ovšem opět žádná celá jednotka, která by mohla být zasazena na front.

Dne 9. října 1944 dostal II. pd. prapor 3. rota a část kulometné a minometné roty, kteréžto jednotky budou odeslány na frontu pod velením velitele II. pd. praporu mjr. Vovsa.

Úkolem této skupiny bylo útokem ze severu a z východu zmocnit se Dúbravy, tuto vyčistit od nepřítele a po té přesunouti se za účelem sloučení se se skupinou škpt. Vrzaly.

Zatím boje u skupiny Vrzala se rozpoutaly s nemilosrdnou prudkostí. Nepřítel byl vybit z Trnavé Hory a opět ji obsadil. Byli mrtví a ranění. Protivník je tvrdý, vede úporný boj a patří k Panzergrenadierregimentu 88 ze Žitavy, výcvik prodělával v Praze.

10. října 1944 od časných hodin ranních jsou prudké boje za dobytí Kláčan a trig. 500, který je klíčem k dobytí Jalné.

SV. brig. se přemísťuje do Budče, odkud bylo lepší spojení na Jalnou po jejím dobytí a pak je zde SV. skupiny Murgaš, s kterým je třeba býti stále ve spojení.

Ve 14.00 hod. provádí nepřítel silný protiútok na Trnavou Horu, jejíž jižní část obsadil. Skupina Vrzala provádí protiútok, avšak bez valného výsledku. Nepřítel se silně brání, dále útočí a obsazuje Trnavou Horu. Skupina ponechává ve vesnici svůj trén s proviantem a municí.

Spolupráce s dělostřelectvem byla řízena velmi úspěšně. Zvláště se zde vyznamenal kpt. děl. Orlický, styč. důstojník děl. skupiny kpt. děl. Horvátha, který velmi dobře a účinně řídil palbu děl. oddílu na nepřátelské odpory. Nepřítel měl zde velmi mnoho ztrát.

V 16.00 hod. provádí skupina Vrzala nový, rozhodný útok na Trnavou Horu, zmocní se jí, avšak za citelných ztrát. Velitel minometné roty ubit, velitel 2. roty npor. pěch. Mucha těžce raněn. Němci utrpěli též velké ztráty, zvláště v případě, kdy se chtěli v počtu 20—25 mužů ukrýti ve sklepě jistého domu. Byli všichni pobiti ručními granáty i s velitelem-důstojníkem. Celý trén praporu s municí v neporušeném stavu dostal se opět do rukou skupiny Vrzala.

Boj pokračuje dále o dobytí Jalné, která je velmi silně obsazena nepřítelem.

Večer a v noci přistává velká část jednotek I. pd. praporu a větší část dělostřelectva 76 m/m a PT. 45 m/m. Rovněž přibyla i 2 děla 37 m/m OPL.

11. října 1944 skupina mjr. Vovsa nastoupila přesun přes Kováčovou, Stráž, Budču, Trnie do prostoru Dúbravy, aby splnila jí daný úkol, který dostala minulého dne. Aby akce byla úspěšná, dostává velitel skupiny 1 četú lehkých tanků, 1 bat. doprovodného dělostř. a 2 pěší roty skupiny Murgaš.

Skupina dochází odpoledne do prostoru Dúbravy, naráží na silný nepřátelský odpor a zastavuje se na již. a vých. okrajích lesa, aby zaujala východiště k útoku na zítřejší den.

Ve 12.50 hod. dochází od velitele skupiny Vrzala zpráva, že nepřítel z Jalné byl vybit, ustoupil za značných ztrát na západ. Úkol byl splněn. Nepřítel ztratil asi 50 zabitých, mnoho raněných, které nechal civ. obyvatelstvem odtáhnouti. U skupiny Vrzala bylo 15 zabitých a 6 raněných. Skupina partyzánského odřadu Sečanského nařízených rajonů nedosáhla, bok skupině Vrzala tedy nekryla a úkol tak nesplnila.

V 15.00 hod. přijíždí na SV. brig. vel. I. čs. armády div. gen. Viest, aby se informoval o situaci na frontě. S výsledkem dosavadních bojů byl velmi spokojen. Vyjádřil se, že je třeba zničit nepřítele v Dúbravě, aby tak nebyl ohrožen jižní bok skupiny Vrzala.

12. října 1944 v časných hodinách ranních byl nařízen útok skupiny Vovsa na Dúbravu. Nepřítel se houževnatě bránil, ale po velkých ztrátách (podle vyjádře-

ní civ. obyvatelstva asi 60 mrtvých) opustil tuto velmi dobře vybudovanou tvrz neznámým směrem, pravděpodobně přes řeku Hron k Hronské Breznici. V 08.00 hod. byla vesnice dobytá, ač byl mnou dán termín do 10.00 hodin. Zajatých nebylo, raněné a mrtvé jako vždy muselo civ. obyvatelstvo vesnice odvléci do týlu a mrtvé zakopat.

Touto úspěšnou operací byl očištěn od nepřítele rajon sev. řeky Hronu mezi Budčí a Jalnou, úhroza nepřátelského postupu na Zvolen zmařena.

Skupina Voves se spojila bez překážek se skupinou Vrzala, čímž byl II. pd. prapor organizován a jako celek zaujal obranu Jalné pod velením zást. vel. II. pd. praporu škpt. pěch. Františka Vrzaly. Mjr. Voves byl povolán do štábu SV. brigády jako komandant štábu.

V těchto dnech byl velitel brigády povolán do štábu čs. armády, kde dostal nový rozkaz o zasazení další jednotky na směr Banská Štiavnica. Němci obsadili toto nehájené město a podle zpráv postupují z jihu na Zvolen.

Úkolem bylo nepřítele zastavit a vrhnout ho zpět k Banské Štiavnici. K tomuto úkolu bylo nutno použít jednotek přibylého I. pd. praporu, ačkoliv tyto nebyly ještě náležitě organizovány, doplněny mužstvem slov. armády (z 850 mužů) a nebyly zcela na úplných počtech. Chyběl velitel praporu škpt. pěch. Stanislav Uchytíl, který dosud nepřistál.

Prapor měl neúplně 3 roty, část min. roty, bez spojovací čety, dále měl zákopnickou četou a 2 družstva PTP. Bylo třeba zesílit prapor dělostřelectvem a velkorážnými kulomety, aby jednotka byla nejen průrazná, ale také měla zbraně pro obranný boj.

Velení praporu (skupiny) převzal náčelník štábu praporu npor. pěch. v zál. Alexandr Kováč, velitelé rot: kpt. Cholvád, Pivoluska, Jakab. Ostatním jednotkám veleli nižší důstojníci.

Dne 13. října 1944 přesunula se skupina v časných hodinách ranních autobusy, auty a povozkami přes Budča, Ostrá Lúka, Bacurov, Dubová, Kozelník na okraje lesu sev. Banská Belá.

V tutéž dobu pokoušel se protivník zaútočit od Hronské Breznice směrem na Budču. Byl sice několikrát odražen, ale rota kpt. Kleinhausera ze skupiny Murgaš se rozutekla. Na zesílení a udržení tohoto výhodného postavení proti pile v Hronské Breznici poslal jsem 1. rotu I. pd. praporu kpt. pěch. Cholváda, která nepřítele zadržela a po protiútoky se protivník stáhl na západ.

Tím byl očištěn rajon jižně řeky Hron mezi Jalnou a Budčí. Rota Cholvád zůstala v obraně na okrajích lesa proti pile a pak se přemístila do Hronské Breznice jako brigádní záloha.

V noci ze 13. na 14. října 1944 provedla skupina I. pd. praporu násilný průzkum až do Banské Belé, vyčistila ji od nepřítele a dostala se až na sev. okraj B. Štiavnice. Zde nastal mimořádně zajímavý boj mezi průzkumem a 4 nepř. tanky, které byly skryty u velkého dvora a který s příchodem průzkumu obklíčily a střelbou z děl dvůr zapálily, aby průzkumný oddíl se vzdal. Nastal nerovný boj osádky 2 tanků s průzkumným oddílem (asi 15 mužů), osádku pobil a když oddíl hořela již střecha dvora nad hlavou, provedli útok na osádku druhých tanků a nanесли jim těžké ztráty. Praporeční lékař por. MUDr. Léč zůstal ve dvoře poslední a na útěku z obklíčení zastřelil cestou 2 Němce. Průzkum neměl prostředků, aby zničil tanky a musel se vrátit, protože přibyla nepříteli posila z blízkého postavení.

14. října 1944 provedl nepřítel u I. pd. praporu nový nápor a skupina se stáhla na okraje lesa, kde útok pomocí dobře řízené děl. palby zastavila.

Východní soused I. pd. praporu byla partyzánská skupina Trojan, která byla v obraně a uzavírala otevřený terén mezi Dubovou, Žigovcami a Dobrou Nivou.

Téhož dne došla od civ. obyvatelstva zpráva, že nepřítel je v Močiaru, asi 6 km jihozáp. Hronské Breznice, a má v úmyslu napadnout Jalnou, alebo Hronskou Breznici.

Štáb I. čs. armády naléhal, aby Močiar byl očistěn od protivníka, neboť to byla úhroza do našeho týlu.

Příprava útoku byla provedena ještě 14. října, avšak průzkum cest a plán útoku byl nedostatečně proveden. Cesta z Hronské Breznice šla horským terénem, byla velmi obtížná a neschůdná, zvláště pro těžké a velkorážné kulometry, které měl přiděleny kpt. Cholvád, velitel 1. roty I. pd. praporu.

Dne 15. října 1944 v 15.00 hodin bylo mnou nařizeno shromáždění všech velitelů, kteří se zúčastní boje o Močiar na pile u Hronské Breznice. Velitelem útočné skupiny byl určen velitelem III. skupiny plk. pěch. Kunou mjr. pěch. Želinský. Měl v celku 5 rot a 1 bat. 76 m/m npor. Mráze, 2. čs. brigády. Velitelé rot, zvláště kpt. Cholvád vypovídá, že průzkum byl proveden a že útok na Močiar může započít, jak stanoveno na 16. října ve 14.00 hodin.

Mjr. Murgaš, velitel podskupiny, zopakoval znovu úkol jednotlivých rot skupiny Želinského, já pak jsem dodal k řešení plán spolupráce letectva a dělostřelectva.

V 16.00 hodin došlo od I. pd. praporu hlášení o novém útoku protivníka na obranné postavení I. pd. praporu. Nepřítel byl však za velkých ztrát odražen, zvláště bombardování našich stiháčů bylo velmi úspěšné.

V 18.00 hodin byl jsem povolán do štábu I. čs. armády, abych přednesl bojovou situaci na frontě, zvláště podal hlášení o plánu útoku na Močiar. Útok na Močiar byl svěřen veliteli podskupiny mjr. Murgašovi, který měl v útoku zasazeny 4 pěší roty a 2 čtyry partyzánského oddílu Trojan.

Do té doby chyběly brigádě některé zbytky jednotek, avšak možno říci, že v celku byla brigáda přesunuta v pořádku až na 12 letounů, které havarovaly buď v důsledku ostřelu při přeletu fronty, nebo přistály nouzově v mlze a dešti a narazily na hory, lesy nebo chalupy. Celkové ztráty: 2 důstoj., 7 podd., 8 vojínů ubitých, 2 rotmistři, 2 podd. a 6 vojáků raněných. Celkem 30 osob.

16. října 1944 v časných hodinách ranních vyrazila skupina mjr. Želinského na Močiar. Probírala se těžkým hornatým terénem s povozkami a těžkými zbraněmi. Útok měl započít ve 14.00 hod. po dělostřel. přípravě s leteckým bombardováním. Avšak těžké a velkorážné kulometry byly na místě teprve ve 14.00 hodin, takže bylo nutno odsunout začátek útoku na 15.00 hodin. Letectvo bylo vyrozuměno o změně osobně náčelníkem štábu brigády. Dělostřelecká příprava započala ve 14.45 hod., letecké bombardování od 14.50 hod. na přesně stanovené cíle, a to: kaplička již. kóty 702, na již. okraj Močiar, na nejmenovanou kupu sev. Močiar a na kulometná hnízda u křížku 1 km jihozáp. Močiaru.

Ve 14.05 hod. započal útok vyražením 1. roty 2. čs. pd. brigády kpt. Cholváda na kótu 702, kterou během 20 minut obsadila. Ostatní roty skupiny postupovaly velmi pomalu.

Plán útoku byl sestaven tak, že všechny roty byly zasazeny kolem Močiaru do podkovy, ústup Němců k Skleným Teplicím měla znemožnit partyz. skupina Trojan, která však předčasně odešla, protože prý neměla pláště a nespala minulou noc.

Rota Kleinhausera, která měla krýt činnost dělostř. npor. Mráze (76 m/m) zbloudila lesem, takže baterie, nezajištěna byla silně ostřelována dělostřelectvem a minometry protivníka, jakmile zahájila palbu. Velitel skupin neměl na ni žádný vliv, protože s ní neměl spojení.

Konečná situace v 18.00 hodin byla tato:

Jižní okraj obce Močiaru obsadila rota Beňko, avšak pouze přechodně. Po několika minometných ranách ustoupila na sev. okraje lesa již. Močiaru. Rota Cholvád zničila nepřátelské odpory na kotě 702 a dosáhla vých. okraje Močiar. Protiútokem byla odtud vypuzena a zaujala obranné postavení na záp. okraji lesa vých. Močiaru. Rota Kleinhausera zbloudila v lese a nespĺnila úkol ochrany děl. baterie Mráz. Rota kpt. Firáka nedošla a vrátila se zpět do Jalné, 2 čtyry partyz. skupiny Trojan odešly bez rozkazu zpět do Dubové, takže odkryly nepříteli

teli ústup na Sklené Teplice. Bat. 76 m/m Mráz po několika ranách bez zástity a v důsledku mnoha raněných, zvláště obsluhy, ustoupila do Jalné, byla však velit. brigády odeslána zpět do palebného postavení.

Příčiny neúspěchu boje u Močiar:

1. Plán útoku byl vypracován dobře, ale vlivem zpoždění roty Cholvád (těžké zbraně) nastalo v předávání rozkazu o odsunutí počátku útoku nedorozumění, neboť bylo předáno, že útok je vůbec odložen. Tím některé roty změnily útočný úmysl a zůstaly v obraně. Vyrazení k útoku nebylo provedeno najednou.

2. Velitel skupiny mjr. Želinský neměl spolehlivé spojení s jednotkami (rotami), hlavně s děl. baterií 76 m/m, jakožto hlavní zbraní, podporující útok pěchoty; nebyla řízena spolupráce.

3. Velitel skupiny neřídil a boj nevedl. Po vydání dispozic na shromáždění velitelů dne 15. 10. nevydal rozkazy pro jednotlivé roty, nýbrž se spokojil s průběhem boje. Po vyrazení útoku neměl na průběh boje žádného vlivu. Během útoku nevyšel ani jeden rozkaz.

4. Všeobecně pokleslá morálka mužstva i velitelů. Velitelé nebyli v boji, pouze boj sledovali, mužstvo, jakmile padlo několik minometných ran, uteklo nebo se rozběhlo na všechny strany.

5. Kde nepřítel ustoupil, tam nebylo pronásledování ani palbou, ani pohybem, trpně zůstalo na místě a čekalo, odkud vyjde protiútok, kterého se velitelé a mužstvo nejvíce obávali.

Nikde nebylo vidět se zakopat, zvláště před minometnou a dělostřeleckou palbou. To mužstvo demoralizovalo a bylo mnoho zbytečných ztrát.

Velitel roty kpt. Cholvád se nervově zhroutil a velení roty převzal velitel 1. čety.

Hlídka, vyslaná z četníků brigády pod velením rtm. Sýkory, dostala se na cestu Sklené Teplice—Močiar, kde zabila 2 Němce, 1 zranila, který se zastřelil, nežli přišli k němu členové hlídky, aby ho zajali. Od ubitých vzali doklady, byli od téhož pluku čís. 88.

Již v těchto dnech požádal jsem velitele I. čs. armády div. gen. Viesta, aby svolil stáhnout celou brigádu z frontu za účelem reorganizace, doplnění, určení nových velitelů a jednotek. Bylo nutno organizovat dělostřelectvo brigády, protože děl. brigády bylo málo účinné a pro boj v horách málo způsobilé, s malým dostřelem. Nebylo čím dopravovat dělostř. do pozic. Willys dosud nebylo a aut byl kritický nedostatek.

Velitel armády k stažení brigády svolil a ještě před bojem na Močiar byla brigáda stažena do svých původních ubytovacích míst již. Banské Bystrice.

Ztráty za bojů od 8/10 do 18/10 1944:

2 důstoj., 2 rotmistři, 7 poddůst. a 22 voj., ubitých (33 mužů),
2 důstoj., 1 rotmistr, 17 poddúst. a 25 voj., raněných (55 mužů),
7 poddúst. a 19 voj., nezvěstných (26 mužů).

Celkem 114 osob.

Stažení jednotek brigády z fronty bylo provedeno v noci ze 17. na 18. října 1944 a vystřídány částmi III. arm. skupiny plk. pěch. Kuny.

Brigáda byla až asi na 80 osob, které zůstaly v SSSR, celá převezena na Slovensko.

Ze zbraní chybělo celkem málo, ale munice byl stále velký nedostatek. Proto byl poslán zpět do SSSR přednosta oper. odděl. štábu brig. škt. děl. Brožik, který měl u štábu I. ukrajinské fronty projednat detaily o přepravě zásob munice a zbraní na chybějící předepsaný počet a střeliva na 3 palebné průměry.

Od 18. října do 20. října 1944 bylo věnováno na organizaci brigády, k doplnění, výcviku, k organizaci dělostřelectva (2 oddíly lehké a 1 oddíl hrubého dělostřelectva). K brigádě byl z rozkazu vel. armády včleněn partyzánský oddíl Trojana, jako zárodek III. praporu (1 rota).

Doplněk 850 mužů ze slov. armády se za bojů neosvědčil. Byli to z větší části

vojáci málo zkušenosti, zbabělci, málo vycvičení a slabě morálně připraveni. Předpokládal jsem to, a proto jsem učinil pokus, u jednoho praporu jsem z nich vytvořil malé, samostatné skupinky (čtyř automatičků ap.), u druhého praporu byli všichni rozděleni do družstev. Ani první, ani druhý způsob se neosvědčil, v obou případech utíkali před minami a dělostř. ranami a dopředu šli pouze starší příslušníci brigády.

Zprávy z front nebyly uspokojivé. Slovenská armáda všude ustupuje a Němci opět tlačí na Zvolen od Krupiny. Není čím ucpat vlomy do obranného postavení, není čím protiútočit, není záloh, není prostředků k zastavení postupu, není energického velení, není zájmu k udržení bojové nálady, všude nervozita, strach z budoucích dnů, víc a více se objevuje 5. kolona, ceny životních potřeb horentně stoupají, není prostě důvěra ve vedení dalšího hnutí a odboje. Národ je unaven, stará se více o sebe než o armádu, přemýšlí, co bude dále.

Dne 20. října 1944 v této tak tísnivé situaci jsem volán v 17,20 hodin k velit. I. čs. armády div. gen. Viestovi a ve 20.00 hodin dostávám tento rozkaz s tímto úkolem:

Nepřítel postupuje většími silami od Krupiny na Zvolen, jeho přední prvky jsou u Dobré Nivy.

Přesunout brigádu do tohoto prostoru třemi proudy: Na Dobrou Nivu, Sásy u Pliešovce, vyčistit tato místa a vytlačit ho z lesa sev. Krupina. Ideálem bylo zmocnit se Krupiny.

V prostoru Dol. Brezina — Žigovci je obrana podskupiny mjr. Kordy, na východě je jednotka kpt. Juračky v prostoru Mýtina—Lovinobaňa, na západě drží Jalnou podskupina Murgaš.

Vyrazení brigády bylo nařízeno v 02.00 hod. následujícího dne.

Brigáda nebyla bohužel ještě organizačně úplně hotova, chyběly asi 2 dny, aby byl vytvořen nejen celek, ale proveden nejzákladnější výcvik. Nepřítel však ohrožoval Zvolen více, než by bylo nutno čekat.

Podle rozkazu velit. brigády byly vytvořeny v brigádě 3 skupiny:

1. skupina: I. prapor bez jedné roty, 2 bat. 76 m/m, 1 bat. 45 m/m s úkolem zmocnit se Dobré Nivy a provádět průzkum na Babinou.
2. skupina: II. prapor a skup. III. praporu Trojan, po ose Zvolen, Bobek[?], Kraljevo[?] s úkolem přehradit komunikace a východy z lesa jihozáp. Kraljevo,
3. skupina: 1 rota I. prap., jezd četa III. skup. (plk. Kuna), 2 bat. 45 m/m, 1 bat. 76 m/m s úkolem zmocnit se Sásy a Pliešovce a vésti průzkum na Polomu a Krupinu. Zajištění v prostoru proti Oremov Laz. Velitel skupiny, zást. vel. I. prap. špkt. pěch. Talášek.

Záloha brigády: PO. a 1 bat. 45 m/m (2 děla) na již. okraji Zvolena (autodílnu), kde bylo SV. brigády.

Dne 21. října 1944 vyrazily skupiny okolo 07.00 hod., protože dopravní prostředky se zpozdily.

1. skupina došla na místo určení ve 14.00 hod. 2. skupina v 18.00 hod. a 3. skupina v 17.00 hod.

O nepřátelské situaci nebylo přesných zpráv. V 15.00 hod. útočilo a bombardovalo 6 nepř. letounů stanicí Dobrá Niva. Ztráty: 1 mrtvý a 3 ranění I. pd. praporu.

Jakmile došel I. prapor k Dobré Nivě, byla hlášena palba nepř. hlídky z Dobré Nivy. V noci byla vesnice od nepřitele očištěna a jednotka zaujala obranu kóty 507 jihozáp. Žigovci, již. okraje Dobré Nivy.

Dne 22. října 1944 došel rozkaz důstojníkem štábu armády přesunouti I. prapor s posilovými prostředky do prostoru Brezna n/Hr. vlakem a auty. Odjezd byl proveden v 11.30 hod. Na jeho místo byl dirigován do Dobré Nivy předzvědný oddíl brigády.

I. praporu byla přidělena 1 bat. 76 m/m, 1 bat. 45 m/m, 1 rota VKPL., 1 žen.

četa, velitel špkt. pěch. Uchytil měl se hlásit po vyložení vlaku u velitele města Brezno n/Hr.

Velitel PO., který směnil I. prapor, dostal 2 děla 45 m/m a 1 družstvo VKPL. Provedl průzkum směrem na Babovou, Sv. Annu a Šofiberg, kde zjistil silné opevnění na Sv. Anně, Hušpel trig. 498 a Bralo, kóta 443.

Ve 14.00 hod. došla zpráva, že Němci prolomili obranné postavení v rajoně Dobrá Niva. Byl tam poslán zbytek roty VKPL., který dorazil z Badína do Zvolena SV. brigády. Útok Němců byl zastaven a obranné postavení obnoveno.

Situace u 3. skupiny špkt. Taláška se vyvíjela velmi uspokojivě. V Zájezdové bylo navázáno spojení s 2. skupinou špkt. Vrzaly a zajištěn směr Oremov Laz v prostoru Poloma. V pozdních večerních hodinách vzaty byly větší osady Sása a Pliešovce a zajištěn směr jihových. u Zábary PT. děly 45 m/m.

Situace u 2. skupiny špkt. Vrzaly byla též uspokojivá. Byly vzaty útokem Gavurky a kontrolována cesta Dobrá Niva — Sása. Dále se nemohla dostati skupina pro silnou kulometnou a minometnou palbu z Hlíny trig. 408 a z Brala kóta 443.

Průzkum na Sáský mlýn a Polomu nepřinesl žádný výsledek, protože přes silný déšť nebylo možno projítí zavodněný terén u Sáského mlýna.

Dne 23. října 1944 v 10.00 hodin dostal velitel brigády od velitele I. čs. armády rozkaz stáhnout 2. a 3. skupinu a napravit ji na směr východní k přikrytí východu do Dětavské doliny. Skupina kpt. Juračky (III. arm. skupiny) je ohrožena útokem Němců od Lučence, a to z Mýtné na Kriváň i Podkriváň. Tento směr byl velmi nebezpečný — nečekaný.

V tutéž dobu hlásí velitel 3. skupiny ztrátu Sásy a Pliešovce protiútokem Němců ze směru Babiná a Bzovská Lehota. Ztráty na obou stranách byly značné. 2. skupina se v důsledku toho stáhla na záp. okraje lesa záp. Králová. 1. skupina zůstává na místě a odráží protiútoky Němců na Dobrou Nivu.

Po vydání rozkazu odjíždím se štábem na nové SV. Zvolenská Slatina za účelem řízení operace na východě PO. v Dobré Nivě se podřizuje podskup. Murgáš.

Podle mého rozhodnutí zaujala 2. a 3. skupina pod velením zást. vel. I. prap. špkt. Frant. Vrzaly obranné postavení na vých. svazích Ježová trig. 615, Syroň kóta 630, Hrašovci, vysunutím PS. na čáru Detva, kóta 508, kóta 470, kóta 503, Stožok, s úkolem uzavřítí palbami všech přidělených prostředků údolí řeky Slatiny. Vpředu nacházející se skupina kpt. Juračky předčasně večer ustoupila údolím Slatiny a byla zde rozprášena. Dostává úkol být v brigádní záloze ve Viglaši.

Záloha brigády: 2 slabé roty kpt. Juračky, 1 bat. 45 m/m, 1 četa VKPL. jezd. četa III. skup., 2 čety leh. tanků III. skup. Velitel: zást. vel. brig. pplk. aut. Vilém Lichner.

Boky skupiny Vrzala byly kryty: 2 rotami skupiny Juračka (rota Klementis v rajoně Ježová trig. 615 a rota Juráň v rajoně Dúbrava) a 1 rotou Urban na jižních okrajích zalesněného masivu kóty 605 s úkolem ochrany údolí potoka Kozáň. V Kalince kryla bok skup. III. prap. Trojan, která později byla přesunuta do Dúbravy, jelikož obě roty Juráň a Klementis podle zpráv se rozběhly, jakmile nepřítel obsadil Detvu. Velká část jednotek obou rot byla až v Očové. Na rozkaz velit. brigády a za pomoci pol. četnictva 2. čs. pd. brigády vrátili se tito utečenci pod velením por. Izáka zpět do obranného postavení.

Ochranu trati Zvolen — Viglaš prováděl obrněný vlak „Štefánik“.

Dne 24. října 1944 v časných hodinách ranních dochází zpráva, že protivník náhlým útokem na Syroň kótu 630 tento obsadil a jednotky skupiny Vrzala byly zatlačeny k skupině domů Mrvenica. Rovněž byl silný nápor z jižní strany na Stožok a Duhajovce. Z Detvy nepřítel dále nepostoupil, ale obě roty kpt. Juračky, které prováděly zajištění PS., se rozběhly.

Zasazením brigádní zálohy byl nepřítel ze Syroně sice vybit, ale úhroza stále ještě byla z jihu.

Velitelství armády nařizuje připravit všechny objekty podél Slatinského údolí k destrukci. Šlo hlavně o silniční most u Pstruže a u Víglaše. Důvod: Tlak nepřítelů na Zvolen ze západu a jihu.

Brigáda přejímá ochranu stanice Víglaš 1 důst. a 8 mužů, protože obrněný vlak, jak sděleno ze Zvolena, již nepřijede z neznámých důvodů.

Večer, kolem 18.00 hod. dochází z velit. I. čs. armády rozkaz opustit rajon Zvolenská Slatina a shromáždit brigádu (bez I. prap.) v prostoru Hájníky, Velká Lúka a připravit protiútok na Zvolen. Současně provést průzkum obranného postavení Badín—Vlkanová.

Dne 25. října 1944 stahuje se brigáda do určených prostorů, vyhazuje zmíněné mosty a pod krytím zadního voje přesnuje se SV. brig. do Hájníků. Přesun započal v 06.15 hod.

V Hájnících byl chaos, nikdo nenařídil regulaci, nebylo pro brigádu místa k ubytování, ačkoliv to bylo velmi důležité místo průchodu vojsk z fronty.

Odpoledne byl proveden všemi veliteli pod mým vedením průzkum protiútku na Zvolen a současně i obranného postavení Badín—Vlkanová, které bylo již z části připraveno, hlavně v rajoně Vlkanová. Sotva byl vydán písemný rozkaz pro protiútok na Zvolen, došel od štábu armády rozkaz pro zaujetí obrany Badín—Vlkanová. Obrana měla být zaujata za svítání 26. října 1944.

Od té doby bylo lze pozorovat velkou únavu v důstojnickém sboru, rovněž mužstvo stálými boji bez odpočinku (celou noc) pocítovalo vyčerpanost.

Dne 26. října 1944 v 07.00 hodin přemísťuje se štáb brigády do Kremničky, již. B. Bystrice, za účelem řízení operace na obranném postavení Badín—Vlkanová.

V 09.35 hod. přichází ze štábu I. čs. armády rozkaz o přesunu jedné roty II. praporu do prostoru Šalková (asi 6 km vých. B. Bystrice) s úkolem přehradit údolí Hronu a zamezit proniknutí nepřátelských sil na B. Bystricu z východu. Rota dostává 1 bat. 45 m/m, 1 žen. družstvo, spoj. čet. 1 družstvo VKPL.

Zůstává tedy k dispozici velit brigády pouze slabé 2 roty II. praporu, 1 bat. 76 m/m bez jednoho poškozeného děla palbou, 1 bat. 45 m/m, 1 žen. četa, 1 spoj. četa a štábní rota. Ostatní jednotky brigády jsou roztroušeny u několika arm. skupin.

Obrana Badín—Vlkanová byla obsazena 2 rotami s příd. prostředky a chráněna předsunutou polní stráží v Hájnících, kterou tvořil PO. s družstvem těžkých kulometů a 2 leh. tanky.

V 11.10 hod. nastal útok Němců ze Zvolena jednak po silnici na „Tri Duby“ směrem k B. Bystrici a jednak na Kováčovou, na kterou již střílela děla z tanku. Na „Tri Duby“ hořely budovy letiště, letouny, které tam zůstaly, mezi nimi i 2 Douglasy. Silnice Zvolen—B. Bystrica byla zatarasena ustupujícími trény ze Zvolenu a vojskem, které v nepořádku, téměř bez velitele ustupovalo bez cíle a úkolu. Největší nepořádek působily vozy a auta s civilním obyvatelstvem, které se vším svým majetkem ustupovalo a nevědělo kam. Utíká civilní obyvatelstvo z Banské Štiavnice, Zvolenu, Víglaše, Zvolenské Slatiny, všechno běží a spěchá do B. Bystrice a odtud snad do hor.

Ve 12.00 hod. odjíždím na štáb I. čs. armády, abych ohlásil situaci na frontě a vyzádal si nových rozkazů. Štáb armády je již evakuován, v polovypřázdňených kancelářích je tu a tam důstojník, přichází i div. gen. Viest a gen. Golian a posléze i předn. oper. odděl. plk. gšt. Pekník. Všichni jsou připraveni k odjezdu do Donoval, kde má být štáb armády. Upozornil jsem velitele armády na nedostatek střeliva a hlásil, že podle propočtu vystačí na jeden boj.

Z rozkazu velit. armády přemísťuje se SV. brig. do budovy štábu armády, kam dochází celý štáb v 15.10 hodin.

V 16.00 hod. je pojednou v budově štábu střelba z automatů a pušek, je zabit četař četnického oddílu a jeden šofér raněn. Ve městě otevřely všechny hostince a krčmy své výčepy a vydával se alkohol všeho druhu zdarma. Tak továrna Fatra

volala vojiny do svých místností a to byl důvod střelby, rozvratu a paniky ve městě. Protože pobyt v místnostech štábu armády byl nejen nebezpečný, ale nebylo tu klidu k operační práci, přesunulo se vel. brigády v 18.15 hod. do vesnice Sv. Jakub, odkud je telefonní spojení do B. Bystrice.

Rozkazem vel. I. čs. armády má být B. Bystrica ráno 27. října 1944 opuštěna zadním vojem armády po vyhození 4 mostů přes Hron v Banské Bystrici. Vyhození provede velitel posádky mjr. Vesel.

V 21.00 hod. dochází osobně zást. velitele II. prap. špkt. pěch. Vrzala a hlásí, že jeho jednotky jsou na již. okraji B. Bystrice. Ústup z obranného postavení byl vynucen obchvatným útokem nepřítele z Iliče a z Kremnice. Špkt. Vrzala dostává rozkaz vyčkat s vyklizením B. Bystrice až za svítání a po opuštění B. Bystrice se přesunout ústupovým bojem do prostoru Motyčky.

Veliteli komb. roty špkt. Taláška v Šalkové byl nařízen ústup v 03.00 hodin dne 27. října 1944.

O I. praporu v rajoně Brezna nebylo zpráv, tak na vel. I. čs. armády nemohl nikdo podat o situaci této jednotky žádné zprávy.

27. října 1944 štáb brigády byl na pile v Sv. Jakubě a očekával příchod zadního voje. Od večera 26/10 projely silnicí na St. Hory nesčíslně dlouhé řady civilních a vojenských povozek a aut, zatarasovaly silnici a rušily frekvenci ustupujících jednotek, zvláště dělostřelectva.

PO. ustoupilo do St. Hor k ochraně proviantního skladu brigády, který se tu tvořil již celý týden z rozkazu vel. armády na shromáždění všech velitelů armádních skupin.

V 09.00 hod. procházelo čelo zadního voje ustupujícího praporu (2 rot) a SV. brigády se přemístilo do Bukovce.

Prostor 2. čs. pd. brigády (bez I. prap. a jedné roty II. prap. s přidělenými prostředky) byl tento:

II. prapor (2 roty) Jelenec a jelenecké údolí,

dělostřelectvo: 76 m/m, 45 m/m a OPL. Motyčky. OPL. zůstala chránit letiště „Tri Duby“ až do konce a byla přesunuta přímo na nové místo určení,

štáb brigády Bukovec, skup. Trojan za Jeleneckou dolinou.

Rota II. praporu v Šalkové již neuspěla ustoupiti po silnici přes B. Bystricu a musela ustupovat polními cestami a lesem do prostoru Motyčky. Nebylo o ní zpráv, zda v plném počtu došla. Němci obsadili B. Bystricu ihned po odchodu rot II. praporu (zadního voje).

V prostoru, vykázaném pro brigádu, měly jednotky tvořit armádní zálohu a býti připraveny k protiútokem na rozkaz velitele I. čs. armády.

Štáb brigády stěží s revolvry, automaty a puškami v ruce si vymohl průjezd zácpou povozek a aut na silnici Ulmanka—St. Hory—Motyčky na SV. Bukovec. Soustředování zbytku brigády se dělo velmi zdlouhavě pro naprostou neorganizovanost regulace na uvedené silnici. Pouze na Donovaly byla silnice kontrolována a byla volnější, neboť směřovala do prostoru ubytování štábu I. čs. armády. Spojení s armádou nebylo.

V 09.30 hod. došel štáb brigády do Bukovce a v jednom ze 7—9 domků byla zřízena proviantní báze a všechen proviant se odvázel málo schůdnými horskými cestami a nadlidskými silami ze St. Hor do Bukovce. Chaos a panika na jediné silnici na St. Hor se dovršila silným bombardováním skupin německých letadel, které nadělaly mnoho škod na materiálu a ztrát na lidských životech. Bombardování trvalo od 10.30 do 14.00 hod. přechodnými nálety Ju 88, Ju 87, Focke Wulf 189, Messerschmidt 109. Naše OPL. sestřelily 2 nepřátelské letouny. Tím silnice byla úplně nesjízdná, úplně zatarasena a co tam zůstalo, více se dopředu nedostalo. Zde zůstal celý trén brigády, hlavně všechny vozy se spojovacím materiálem a radio-stanicemi. Z brigády nejvíce utrpěl PO., který byl na přesunu ze St. Hor na SV. brigády. Byl napaden palbou z palubních zbraní a rozutekl se do hor a lesů. Silnice tu vedla širokým a otevřeným údolím, které

se na mnoha místech zužovalo v soutěsku, což bránilo ve frekvenci, zvláště po náletech. Panika mezi vojskem byla dovršena zprávou, že skupina, která byla v obranném postavení na směru Kremnica—Kordíky a měla bránit ústup na St. Hory, byla nepřitelem rozprášena a nepřítel postupuje na Ulmanku a St. Hory a druhý nepřátelský proud, který prorazil obranu v prostoru Špania Dolina, postupuje směrem severním. Také přišly zprávy o vzetí Lipt. Osady a Lipt. Lužné.

V 16.00 hodin dostal jsem od vel. I. čs. armády rozkaz změnit jedním praporem skupinu pplk. Kordy, která měla mít obsazenu dolinu u Vyš. Revúce, neboť Němci vedli postup silnými jednotkami od Necpal přes Ostredok 1594 a Ploskou trig. 1533 na Niž.-Stř. a Vyš. Revúcu. Hlídka 1 a 20 mužů děl. oddílu zjistila, že pplk. Korda s jednotkou v údolí není, údolí zajištěno rovněž není a on sám je ve St. Horách pouze se svým sluhou bez vojska, které se mu rozuteklo (osobně s ním hovořil náč. št. brigády).

Podle zpráv, které došly do štábu brigády, se slov. armáda morálně rozkládá, mnoho vojáků odchází samostatně a samovolně do svých domovů, důstojníci tvoří skupinky, aby se zachránili, kam kdo může.

V 18.00 hodin poslal jsem do štábu I. čs. armády 2 důstojníky s návrhem upustit od regulérního boje proti nepřátelské přesile, nýbrž rozdělit skupiny na malé části po 20—30 mužích pod velením důstojníků a přejít na způsob partyzánského boje.

Do štábu brigády dochází mnoho jednotlivých důstojníků a přihlašují se k brigádě s prosbou, že chtějí dál se zbraní v ruce bojovat proti Němcům. Jsou přihlášení, ale později zase odcházejí jinam dříve, než došlo rozhodnutí velitelství armády.

Po cestě do štábu brigády se objevuje mnoho pohozených zbraní. Působí to na mužstvo brigády velmi depresivně.

Dne 28. října 1944 asi ve 03.00 hodin vrátili se oba důstojníci štábu zpět ze štábu I. čs. armády a přinesli poslední rozkaz velitele armády čj. 25.843 Taj. 3. odděl. ze dne 27. října 1944 (vizte příloha 1).² V tomto spise loučí se velitel armády s vojskem a nařizuje pokračovat v boji proti vetřelci po způsobu partyzánského boje jen s těmi, kteří se dobrovolně přihlásí a kteří snesou ty nejtěžší oběti a útrapy.

Rozkaz, který byl doručen velit. brigády, nebyl úplný, scházely 2 sloupce na str. 4 a nebyl vel. armády podepsán. Stalo se tak, jak jsem se sám informoval u div. gen. Viesta, kterého jsem v horách náhodou při ústupu potkal, nedopatřením a nedostatečnou kontrolou při expedici spisu.

Mezitím nepřátelský tlak stále zesiloval hlavně v prostoru St. Hory a Vyš. Revúca.

V 05.00 hodin byl mnou vydán rozkaz k odchodu jednotek v rajoně Jelenec—Motyčka přes Kečka—Kozí Hřbety na sbor. punkt již. svahy Prašivé (Holica) kóta 1425. Proviantní sklad, který byl z části zatím zřízen v Bukovci, byl rozebrán a naložen na koně od povozek. Vzalo se s sebou, co se uneslo.

Každá jednotka rozmístěná v prostoru brigády odešla samostatně podle rozkazu svých velitelů na určený sborný punkt.

Pochod se konal v dešti a v mlze velmi nepříjemné. Již první den bylo zřejmé, že velitelé ztratili otěže vedení jednotek ze svých rukou, neboť cestou bylo pozorováti skupinky vojinů pochodujících v nepořádku, bez ladu a skladu, bez velitelů a všech možných zbraní. Na Kečka trig. 1226 sešel jsem se s div. gen. Viestem a gen. Golianem, s malou skupinou mladého mužstva (prý studentů) a odpočívali. Po výměně několika otázek bylo pokračováno v postupu dále na východ. Po krátkém pochodu narazil proud na odpočívající skupinu štábu plk. RA. Asmolova, nejvyššího velitele partyz. oddílů na Slovensku. Cestou přes Kozí Hřbet

² Porov. dokument čís. 504.

v mlze spojil se proud s velkou neuspořádanou kolonou slov. vojáků, která se rovněž pohybovala na východ.

Mezi Kozím Hřbetem a Prašivou v korytnickém údolí se skupina brigády zastavila k odpočinku, ale byla záhy vyrušena blízkou minometnou palbou a palbou z kulometů a automatů ze směru Korytnice a Kyslé Vody.

Další pohyb neorganizované masy vojska se ubíral přes Prašivou směrem na Dumbier. Cestou vyracely se skupinky vojáků bez zbraně, které bez závěru byly pohozeny mimo chodník, v křovinách trčely hlavně lehkých a těžkých kulometů, protitankových pušek, hromady opasků, velké množství nábojů, součástí výstroje ap. Byl to pohled velmi žalostný. Snad ani v tak žalostném demoralizačním stavu nebyla francouzská armáda po ústupu od Marny nebo Loiry v r. 1940.

Protože nepřátelská palba se přibližovala a minometry protivníka ostřelovaly údolí pod Kozím Hřbetem, upustil jsem od původního sbor. punktu a pohyb děl se dále kupředu. Na místě byli ponecháni 2 poddůstojníci jako spojky pro další event. skupinky brigády. Jak později bylo hlášeno Němci, ono údolí zatarasili a tudy procházející vojska odzbrojovali a chytali do zajetí. I mnoho vojáků brigády stihl tento osud.

Další cesta po hřbetu Prašivé byla velmi namáhavá, v mlze velmi obtížná a mnoho skupin se pro neudržování spojení za pochodu ztratilo, resp. sešlo z cesty. Také hrozilo stále obklíčení nepřátelskými hlídkami, kterým záleželo, aby kolony bez boje odzbrojily a vojska pozajímaly.

Téhož dne došla skupina brigády asi do prostoru trig. 1653, kde byla již nucena přenocovat pod širým nebem. Promočení, unaveni rozdělali si ohně, aby se oděv a hlavně obuv trochu prosušila.

Před setměním nařídil jsem provést organizaci došlých skupin. Bylo konstatováno, že došlo několik skupin I. pd. praporu, který byl oddělen od brigády a bojoval v rajoně Brezno n/Hr. Náčelník štábu praporu hlásil, že velitel jejich skupiny plk. Markus rozpustil celou skupinu a jednotky se rozešly z největší části do svých domovů — tedy k Němcům. Jednotky I. praporu si probily cestu přes nepřátelské obklíčení na sever. Byli mrtví, ranění a také zajatí. Počet nemohl být zjištěn. Mnoho příslušníků těchto odtržených skupin přešlo k partyzánům, aby dostali co jísti.

Celkem se zde shromáždilo 230 mužů různých jednotek brigády. O ostatních nebylo zpráv.

Zásoby potravin byly vyčerpány, nebylo co jísti, zima, déšť, mlha a mokrá výstroj, to vše bylo třeba vytrpět s bledou vyhlídkou do budoucnosti.

Morální rozklad armády a přechod k způsobu partyzánského boje brigády.³

Slovenská armáda tak, jak byla organizována, měla v důstojnickém sboru málo schopných důstojníků, byla unavena a vyčerpána ustavičnými ústupovými boji, byla náchylná k morálnímu rozkladu. Byla po celou dobu vychovávána pod zraky německých sledovatelů vyhýbat se přímé bojové činnosti, zanechala v sobě na jedné straně onen bezduchý dril, který byl slepý a bezúčelný, na druhé straně musela ukázat činnost aspoň tím, že pomáhala Němcům na frontě, je zajišťovala, ovšem s nechutí, nenávistí a jak jen mohla uskočila tak, aby vyklouzla z drápů

³ Části zprávy venované činnosti velitelstva brigády po ústupu do hôr (tomu je venovaná hlavně VII. část zprávy, kterou už nepublikujeme, porov. pozn. 5) mají výrazně apologetický a ospravedlňující charakter. Ako je známe (porov. napr. „Za svobodu Československa“, II, Praha 1961, s. 474—487), velitelská a organizátorská činnost Prikrylovho štábu nebola v tom čase na úrovni úloh. V rozhovore v októbri 1963 uviedol A. N. Asmolov na adresu veliteľského štábu 2. čs. brigády, a najmä na Prikryla, slová veľmi tvrdej kritiky za jeho chovanie v horách. V tejto súvislosti by bolo veľmi zaujímavé bližšie sa zoznámiť s niektorými rozkazmi a prípsmi, ktoré poslal A. N. Asmolov VI. Prikrylovi a komisárovi brigády a ktoré zatiaľ v archívoch nie sú k dispozícii.

německých otroků a vrahů. Tam, kde to šlo, přešla po částech do zajetí, potom byla nespolehlivá, stažena zpět na Slovensko, dána pod přísný dohled prusáckých vojenských drábů, ale přece byla ponechána a dále cvičena.

Naopak ale bála se německých vetřelců, zvláště jejich režimu, poznala, co jsou to gestapácké tyranské metody a donucovací způsoby sloužit jim, sloužit jejich pomahačům a zrádcům. Na jedné straně musela na frontu, ale na druhé straně znala, že vrchní slov. vedení se tomu vzpírá, oddaluje odjezd do pole, ač se agituje po celém Slovensku proti SSSR, proti režimu a dělá se z něho větší strach nežli z fašismu.

Armáda všeobecně cítila slovansky, znala, že Rusové nejsou lidojedi a tyraní, jak se propagovalo, ale bála se vyjádřit své mínění ústy svých nejvyšších velitelů, kteří byli svázáni s Němci vysokými řády a počty.

Taktéž politická a národnostní nejednotnost v nazírání na budoucí vývoj Slovenska v rámci Československé republiky působila rušivě na vyspělost a vyhraněnost armády, za co vlastně bojovat, za co strádat a za co umírat. Propagace tzv. Bratislavské vlády a její moc byla přec jen značná, měla vliv na politický a národnostní život Slovenska a měla ohlas i u armády.

V tomto nesourodém chaosu, spleti, v nejednotnosti v nazírání na budoucnost československého státu armáda balancovala mezi Němci a mezi slovanským citěním a neznala pravých demokratických cílů a způsobů výchovy pro tak důležitý úkol, jako bylo ozbrojené povstání.

Hlavní velitelství hnutí si dost dobře neuvědomilo, co je k tomu z hmotného a duševního hlediska třeba, neprovedlo k tomuto nesnadnému a přec jen historicky důležitému činu náležitou morální a materiální přípravu, neprovedlo výběr vhodných osob po stránce velitelské, ponechalo v řadách mnoho osob, které hnutí nepřály nebo byly k němu lhostejné, nebyly iniciativní a podnikavé, dokonce i zrazovaly a škodily.

Všechno bylo provedeno nakvap, rychle a s cílem vydržet nějakou dobu než přijde Rudá armáda, hnutí podchytí, národ osvobodí a bude tu pro mnoho lidí zásluha historického významu i těch, kteří stáli stranou pro nějakou tu sinekuru.

A ta hlavní práce, ta zodpovědná úloha provést vše stůj co stůj byla svěřena neenergickému, málo zkušenému hlavnímu velitelství a nedostatečně vychované, nepřipravené a málo k boji vycvičené armádě, aby splnila cíl třeba jen za krátkou dobu, ale za to proti event. přesile dobře vyzbrojené, zkušené a moderně připravené německé armádě.

Lze si proto vysvětliti, proč se tak brzy armáda unavila, proč se tak smrtelně obávala německých zbraní, proč měla panický strach z Němců, proč déle nevytrvala, měla-li tak skvělé podmínky pro vedení války co do zásobování, výhodného terénu, dopravních prostředků, zvláště železnic a komunikační sítě a proč ztratila najednou dvě skvělé, moderně vyzbrojené divize. To byla vše nedostatečná morální příprava armády, nepochopení pro neúprosný boj s litém vrahem, boj tvrdošíjný, těžký, namáhavý, vyžadující železnou vůli celého národa a zvláště armády.

To jsou hlavní důvody, proč se armáda náhle rozpadla, proč nevytrvala a proč se morálně najednou zhroutila.

Po rozpuštění slov. armády zůstala ve středním Slovensku jediná organizovaná vojenská jednotka, a to byla 2. čs. pd. brigáda, která sice v menších nebo větších skupinách se tmelila dohromady a vždy se z ní utvořila jednotka plně vyzbrojená a vyzbrojená.

Jakmile zjistilo německé vojenské velitelství na Slovensku, že tato jednotka nebyla dosud úplně zničena, vydalo nařízení, aby se tak stalo stůj co stůj v nejbližší době.

Po vydání rozkazu vel. I. čs. armády o rozpuštění armády a po konferenci, která se konala u velit. armády dne 27. října 1944, a na kterou jsem povolán

nebyl, jednotky armády promíchané, neukázněné, nikým nevedené, pohybovaly se na východ po Kozím Hřbetu a Prašivé. Cílem všech byl Ďumbier. S těmito jednotkami ustupovaly i roztroušené části brigády, a to jak I. praporu, tak i roty škpt. Taláška od Šalkové a tak i zbytku II. praporu, dělostřelectva a ženijní roty. Nebylo a také nemohlo být s nimi spojení, protože rozkaz velitelství brigády o sborném punktu na již. svazích Prašivé nemohly dostat a ostatní jednotky se připojovaly postupně, jak táhl celý proud armády. Zadní části armády a brigády dostaly se do boje s Němci, byly rozprášeny, toulaly se lesem a horami a marně hledaly spojení. Mnoho vojska všeho druhu se vracelo zpět do svých domovů, zahazovalo zbraně a výstroj. Byl to žalostný pohled na rozvrácenou morálku tak mladých mužů, tak početných bojovníků za svoji svobodu na vlastní zemi.

První srážka mezi skupinami brigády a armády s Němci byla pod Kozím Hřbetem, potom na Prašivé a dále na cestě k Štefánikově chatě pod Ďumbierem, kde německá hlídka jednotlivce i skupiny odzbrojovala, zajala a odváděla někam do údolí na shromážděště.

Další skupiny byly ničeny po cestách do údolí (skupina div. gen. Viesta a gen. Goliána), vzdaly se nebo byly rozprášeny.

Přes toto neustálé pronásledování podařilo se mně v táboře partyzánského velitele Jegorova pod Prašivou zkoncentrovat téměř 700 mužů 2. čs. pd. brigády, oddaných a věrných cílům a úkolům, které jim byly mnou vyčteny.

Za několik dnů podle došlých zpráv Němci zamýšleli napadnout uvedený tábor, a proto velitel partyzánského hnutí na Slovensku plk. RA. Asmolov se rozhodl přemístit své 2 skupiny a brigádu, zformovanou ve 2 prapory, 6 rot a do čet na sev. úpatí Prašivé, resp. Chabenec. Plk. RA. Asmolov, který téhož dne, kdy přibyla do tábora brigáda, dorazil taktéž a za rozhodnutí představitelů osvobozenického hnutí na Slovensku posl. Švermou, Slánským, Laušmanem a Šmidkem převzal velení nad všemi partyzánskými skupinami a jednotkami brigády. Pochod přes Chabenec byl velmi těžký, za mlhy, deště a sněhové plískanice.

Brigáda byla rozmístěna v salaších pod Chabencem; její starostí bylo zajištění proti přepadům Němců a zásobování jak proviantem, tak i oděvem, protože salaše byly asi 6 km vzdáleny od vesnice a nastala horská drsná zima. Rozkazem plk. Asmolova měly být provedené násilné rekvizice potravin ve vesnicích Klačanech, Dúbravě, Sv. Kříži a Laziskách. Postavil jsem se proti tomuto rozkazu a namítal, že Němci učiní protiopatření, slovenský národ bude ve zmíněných obcích trpět a rekviziční skupiny budou mít ztráty bez valného užitku. Asi po týdenním pobytu a po akcích na uvedené obce, jejíž výsledek byl pranepatrný, vnikli Němci Lupčanskou dolinou až k úpatí Chabence. I. pd. praporu byl stanoven rekviziční rajon východně ubytování (Križanovská dolina), partyzánským skupinám rajon západní. I I. pd. prapor byl napaden a utrpěl citelné ztráty, ač se rekvizice nezúčastnil. Salaše Němci vypálili a brigáda ustoupila lesem na Chabenec a od tud na již. svahy Ďumbieru. Jediné mlha a špatné počasí ji zachránilo od pronásledování nepřitelem za ústupu.

Při sestupu s příkrých svahů Ďumbieru za mrazu, sněhu a silného větru zmrzlo z brigády 83 mužů, protože v mlze sešli s cesty a zabloudili. V tomtéž prostoru a téhož dne zahynul zmrznutím a vysílením poslanec Šverma.

Vzhledem k okolnosti, že zásobování tak početné jednotky bylo velmi obtížné a Němci stále slídili po organizované části brigády, bylo rozhodnuto za souhlasu plk. RA. Asmolova rozdělit brigádu na skupinky po 20–25 mužích a probíti si cestu na Lučenec. Sborný punkt byl stanoven Detvanské Lazy. Avšak podle došlých zpráv se tento rajon právě čistil Němci, a protože zásobovací situace tam byla neutěšená, rozhodl jsem se změnit směr pohybu na východ. Přesun byl proveden průzkumným oddílem 16 mužů, četníků, kteří dostali za úkol vyhledati příhodné místo pro ubytování 1. skupiny II. praporu, na jehož místo měla přijít 2. skupina, po té 3. skupina atd.

Rozkazem plk. RA. Asmolova byl určen pro 2. čs. pd. brigádu rajon činnosti ve čtverci Král. Lehota, Poprad, Červená Skala, Brezno n/Hr.; záložní: Brezno n/Hr., Tisovec a Dobšiná.

Za přesunu byla v chatě na Priehybce napadena silným oddílem Němců 1. skupina II. praporu; z počtu 45 mužů se zachránilo pouhých 13 mužů a o ostatních i o důstojnících-velitelích není dosud zpráv.

V Krpáčové (Lom, sev. Hor. Lehoty) byly překvapeny v časných hodinách ranních partyzánské skupiny mjr. RA. Surkova a 2 skupiny brigády (3. a 4. skupina) se štábem brigády. V celku i s partyzány bylo 30 mužů ztrát, v tom 2 důstojníci. Ostatní se zachránili útekem do lesa.

V zemljankách v lesích nad Bystrou byla přepadena 2. skupina II. praporu. Ztrát nebylo, skupina se rozběhla po lesích a byla později znovu zorganizována. Bratislavská vláda po té rozhlase vyhlásila, že partyzánské hordy a 2. čs. pd. brigáda byly rozprášeny sev. Brezna n/Hr. a zbytky se skrývají v lesích. Šlo jim jen o osobu velitele brigády, plk. RA. Asmolova a komisaře brigády kpt. RA. Glidera a na dopadení oněch osob vypsalí ceny. Bylo hlášeno, že na vel. 2. čs. pd. brigády byla vypsána cena 500.000 Ks.

Nákres cesty štábu 2. čs. pd. brigády vyznačuje příloha 2.

Po všech případech, pronásledováních a srážkách s Němci byly zbytky 2. čs. pd. brigády organizovány takto:

I. prapor: velitel pplk. děl. sl. armády Miloš Vesel se štábem a 3 rotami a velitelským kádrem v počtu 188 mužů,

II. prapor: velitel mjr. gšt. Ján Stanek se štábem a 3 rotami a velitelským kádrem v počtu 170 mužů,

průzkumná četa: škt. pčh. Marcely Pavel se 16 muži.

Celkem bylo nyní 374 mužů. (Vizte příloha 3).

Plk. RA. Asmolov byl mnou požádán, aby vydal rozkaz k propuštění příslušníků brigády, kteří jsou roztroušeni v různých partyzánských oddílech.

Největší starostí jednotlivých skupin bylo zásobování proviantem. Byl to nejobtížnější problém, neboť Němci konali časté prohlídky domů v blízkých vesnicích, trestali obyvatelstvo, které prodávalo proviant přísl. brigády a partyzánům, věznili starosty, notáře a státní činitele, vysílali hlídky do okolí, pálili domy, ba celé vesnice, které partyzány podporovaly. Další obtížná práce byla s donášením proviantu do hor a lesů v hlubokém sněhu, vodou, neschůdnými cestami. Jedlo se jen jednou denně, musela se konat zajišťovací služba, vysílat hlídky a k tomu bylo málo mužstva.

Zbraň měl každý důstojník a voják, ba ještě byly i nepatrné rezervy, avšak střeliva bylo velmi málo, pro automat průměrně 2 zásobníky, pro pušku 4. Velitel I. praporu měl 4 lehké a 1 těžký kulomet. Jiných zbraní u brigády nebylo. Proto jsem se rozhodl, že brigáda se zatím žádných diverzí nezúčastní, protože k tomu není vyzbrojena, nemá střeliva a trhavin. Pro nedostatek diverzních prostředků i jiné partyzánské skupiny se diverzí nezúčastnily. Zprávy z londýnského rozhlasu byly přemrštěné, ba někdy v počtu diverzní činnosti vymyšlené.

Aby bylo zamezeno dalším případům Němců, bylo nařízeno přísné zajištění jednotek a utajení místa jejich pobytu. Většinou se vykopaly zemljanky (úkryty) na nedostupných místech ve vyšších polohách.

Partyzánskému boji překážely vysoké hory a hluboký sníh, který činil přístup do chat a krytů velmi namáhavý, ba nemožný. Boj za těchto podmínek by vyžadoval zvláštních oděvů a obuvi. A jestliže se některá skupina spustila do údolí nebo ke komunikaci a provedla nějakou akci, ihned Němci učinili protipatření tím, že zajistili všechny činovníky v obci, obce vypálili a provedli výpady do hor. Tím bylo zmařeno zásobování proviantem na několik dní.

Další překážkou partyzánského boje brigády byl mizerný, přímo žalostný stav obuvi u všech příslušníků brigády. Proto bylo v brigádě asi 25 % omrzlých na nohy I.—III. stupně, jinak nemocných 5—10 %. Oprava nebo opatření nových

bot bylo nemožné, protože správkové kůže nebylo a všechny zásoby obuvi Němci zrekvirovali.

Podmínky pro výživu brigády a ubytovací poměry byly čím dále tím tíživější. Je starost o finanční pomoc, protože všechny potraviny se musely draze platit a hlavně nebylo dostatečného množství mouky k pečení chleba. Od plk. RA. Asmolova dostal jsem 100 000 Ks a od poslance Slánského 50 000 Ks, což bylo málo pro výživu celé brigády, kdy partyzánští velitelé dostali milionové sumy a kde se hrálo v karty o desítky tisíce (skup. Bielikova).

Podle rozkazu plk. RA. Asmolova měly dne 1., 2., 3./12 a 15., a 16. a 17./12. 1944 shazovat letouny z SSSR. pro brigádu zásoby a potřeby na zimní pobyt v horách, avšak přilet nebyl ani v jednom dni uskutečněn. Snad vlivem nepříznivého počasí.

Protože brigáda se nemohla přímo zúčastnit bojů proti vetřelcům a okupantům, byla u štábu brigády prováděna velká propagační činnost tím, že byl zakoupen psací stroj a byly pořizovány v mnoha tisících exempl. letáky pro železničáře, rolníky, pro mládež, dělníky, pro ženy, pro německé příslušníky armády, Ukrajince, Poláky, Maďary, pro četníky, učitele, gardisty atd. (vizte přílohy 4–16 kusů). Tyto letáky byly rozesílány do blízkého i vzdáleného místa, ba i do Bratislavy, Nitry, Myjavy, Trnavy, B. Bystrice, Zvolenu atd. Působily velmi příznivě; např. dostali jsme zprávu o zastavení vlaku o 13 vagonech v Lopeji proto, že v ložiskách os byl nasypán jemný písek. Ve vagonech byl válečný materiál a střelivo, určené pro front. Vagony musely být přeloženy a zůstaly stát na slepé koleji. Transport se zdržel o 9 dní, protože na zastávce v Lopeji nebylo náhradních vagonů k dispozici.

Další činnost štábu brigády byla propagační práce v stanovených centrech Slovenska, do kterých byli poslání osvědčení a hodnověrní důstojníci v občanských šatech, aby navázali styk s jinými skupinami, je organizovali a připravili nové ozbrojené povstání ve chvíli ústupu německé armády a vstupem Rudé armády do rajonu jejich činnosti. Centra byla: Bratislava, Myjava, Trnava, Zvolen, B. Bystrica, Brezno n/Hr., Lipt. Sv. Mikuláš, Poprad. Do nich byli vysláni z mého písemného rozkazu důstojníci, kteří za pomoci dalších věrných a známých budou spolupracovat v okolí uvedených center (vizte příloha 5 — pouze pro 2 důstojníky jako vzor).

Pro všechny bývalé slovenské vojáky jsem vypracoval manifest, kterým vyzývám všechny i občany k ozbrojenému pronásledování ustupujících německo-fašistických band a vůbec k přípravě snadného a hladkého postupu Rudé armády na Slovensko. Úkoly skupin, které se mají organizovat v čety a v roty, hlavně však v malých skupinkách, byly přesně ve výzvě označeny a také uveden způsob, jak se organizovat a jak bojovat (vizte příloha 6).

Otázkou zůstává, zda vojsko a národ je ještě k tomuto poslednímu úderu dostatek morálně silný, protože akce ta vyžaduje odhodlaných, statečných a sto-percentních mužů se zvilou nenávisťí vůči vrahovi.

V svolání byla také výzva k občanstvu, aby pomáhalo Rudé armádě v jejím postupu, upozorňovalo ji na nástrahy, nebezpečí, označovalo podezřelé osoby, které by mohly škodit v týlu Rudé armády. Tato práce byla započata dobře a je naděje na příznivý výsledek.

V.

Příčiny rozlomu čs. armády na Slovensku a jednotek 2. čs. pd. brigády

Každá vojenská osoba bez zřetele na funkci a hodnost jakmile byla dopravena z SSSR na Slovensko a prodlela zde první dva dny, měla tento dojem o vojenské situaci a přípravě slovenského národa po stránce vojenské:

1. *Zájem a úsilí vésti válku proti vetřelci do konečné porážky* byl v národě velmi slabý, protože:

a) nebylo chuti vzhopiti se jednomyslně, s tvrdou vůlí, nenávistí a zvilostí proti odvěkému vrahovi,

b) byl-li však tento zájem někde v kroužcích, pak mnoho se naplno debatovalo, kdo a jak povstání připravoval, vedl, řídil, s kým, kdo více, kdo méně a kdo nic, nebo kdo zrazoval,

c) nebylo vhodných hesel pro povzbuzení lidu k jednotné frontě, „vše pro vojsko“,

d) nebylo plakátů pro povzbuzování širší veřejnosti, proč je třeba bojovat a úsilovně dát „vše pro front“,

e) nebylo pochopení, co je třeba dát ihned, co dát později, co připravit a čím se vůbec nezabývat, neztrácet čas, než se skončí boj s vrahem.

2. *Vojsko nevědělo jasně svůj cíl boje*, neboť „Československo“, slovo státu, který měl být vytvořen a osvobozen, nebylo všude heslem a cílem boje, protože:

a) po příletu div. gen. Viesta konal se na banskobystřickém náměstí slavnostní tábor lidu a jakožto k prvnímu slavnostnímu dni byl dán důraz vyvěšením všech možných praporů v barvách městských, slovenských a sem tam i spojeneckých, ale ani jeden v barvě státní-československé. Byl to zjev velmi pozoruhodný a do očí bijící,

b) státní činitelé, kteří rukovodili hnutím, byli si vědomi československé státo-tvornosti, ale obávali se bolševismu, diktatury z Moskvy, záplav červených barev, zkrátka měli obavu z režimu, ač znali dobře význam československo-sovětské smlouvy,

c) vyšší důstojníci měli obavu, že mnohá čelnější místa v armádě obsadí Češi, budou velet z hlavních štábů, sboru armád, a proto se rádi ptali, kolik Slováků má ta neb ona jednotka přibylá z SSSR,

d) nespolehliví a slabě v odboji zapojení důstojníci měli obavy z čistek, proto se raději uchýlili k Slovákům než k Čechům,

e) ve všech zřízeních na území Slovenska byla s velkou péčí střežena slovenština a v redakcích listů nebyly otiskovány články v jazyce českém, ač to bylo slibováno.

3. *Všeobecná nechuť bít se s vrahem na frontě*, protože:

a) mnoho ozbrojených nebo neozbrojených důstojníků a vojáků se povalovalo ve městech, bavilo se s ženštinami, zaplňovalo kavárny a restaurace, divadla a biografy, vinárny a krčmy, bylo mnoho zbytečné reprezentace, návštěv v soukromí a ve veřejných místnostech, zkrátka mnoho času se promařilo povídáním a zbytečnými nevěčnými úvahami,

b) bylo přespříliš mnoho důstojníků ve štábu armády, kteří naopak mohli jít na frontu, důstojníci štábu se měli více oddat kontrolám velitelů a situaci na frontách a nikoliv oddati se zcela mírovému vedení armády. Starost byla o jídlo a pití, o zábavu a o tzv. vytírání očí, jeden z hnusných prostředků zdánlivě vykonané práce.

c) byla nechuť opustit hřejivé, velmi bohatě vybavené byty, opustit pohodlný a blahobytný život v láci a v dostatku všech životních i luxusních potřeb, umírat za vlast a národ, za cíl a ideál.

4. *U velících důstojníků a ve štábu nebyla odpovědnost k splnění úkolů a cíle*, protože:

a) velitelé namnoze neznali své mužstvo, podskupiny se měnily přímo z rozkazu štábu armády, zásobování bylo nepravdělné a místy nedostatečné, neznali také své podřízené důstojníky tak, aby jim mohli svěřit důležité bojové úkoly,

b) bylo dost důstojníků, kteří byli k celému hnutí lhostejní, nevšimaví, našli se i takoví, kteří nechtěli pracovat, ba bohužel byli i takoví, kteří celkovému hnutí nepřáli, zrazovali a pracovali proti rozkazům a intencím národního výboru a vedení armády,

c) na frontách nebylo dbáno přísného úředního tajemství, rozkazy a nařízení byla přijímána a vydávána v otevřené řeči, nebylo taktických klíčů, kódů, smluvených a krycích jmen apod.

Nebyla organizace štábu, nevedly se operační a zpravodajské mapy o nepřátelské situaci, i ze štábu nebylo podrobných zpráv o nepř. organizaci, o jeho přesné činnosti, pohybech a úmyslech. Zprávy z armády byly vydávány podle zpráv od velitelů armádních skupin a nikoliv od své vlastní armádní zpravodajské služby,

d) spojení a spojovací službě byla věnována velmi malá péče a starost, aby spojení bylo spolehlivé, rychlé a bez vážných poruch. Od velitele arm. skupiny k podskupinám bylo z neznalosti vsunuto několik přepojovačů a tím předávání rozkazů a přejímání zpráv bylo velmi zpomalené.

Spojovací rozkazy se vůbec nevydávaly, neboť nikdo nevěděl, jak vypadají a co v nich třeba nařídit.

Nezbytné nutné bylo, aby některý důstojník ze štábu armády, oddělení spoj. služby, byl na některém důležitém úseku fronty, aby organizoval spojovací službu z vyššího hlediska a podle požadavků boje,

e) týl bojujících skupin nebyl organizován vůbec. Nebylo zásobovacích bází proviantem, pohonnými hmotami, oděvem a výstrojí, nebylo zbrojních skladů, ale všechno bylo koncentrováno u velit. I. čs. armády, odkud podle potvrzenek a starým byrokratickým postupem bylo vydáváno postupně a tím se značnými průtahy.

Také v transportu nebylo možno podniknout nic, aby jednotky byly přepravovány rychleji na ohrožená místa, protože nebylo vhodných dopravních motorizovaných prostředků. Osobní auta byla hlavně u partyzánů, ve štábu armády, na frontě měl auto jen velitel skupiny a podskupiny. Velitelé praporů aut, resp. dopravních prostředků neměli.

Obrana týlu byla nedostatečná, vesnice nebyly organizovány k event. obraně, nebyli zajištěni lidé, kteří pracovali s Němci nebo s tzv. Bratislavskou vládou, zkrátka nebyla spolupráce k usnadnění bojové činnosti na frontě.

5. *Kritický nedostatek ručních a těžkých, jakož i protitankových zbraní, protože:*

a) vedoucí, i snad činitelé, kteří hnutí organizovali, nepočítali na zásobování zbraněmi a střelivem pro ten kontingent nováčků, který bude potřebný pro doplnění ztrát a k organizaci nových jednotek,

b) nebyla provedena náležitá opatření, aby všechna protitanková výzbroj a zbraně byly převáženy nebo vyvázeny ze západu do prostoru B. Bystrice,

c) ani ruční, ani těžké zbraně nebyly v řádné evidenci. Nevědělo se, co chybí.

6. *Nebylo příznivého poměru mezi armádním velením a Národním výborem k partyzánům, protože:*

a) partyzáni počínali si ihned zpočátku své činnosti velmi neopatrně a rozpínavě. Mluvílo se, že oni zapříčinili předčasný začátek hnutí a dali signál k ozbrojenému povstání dříve, než bylo stanoveno (všeobecně se mluvílo, že povstání začne, jakmile Rudá armáda dobude Krakov). Zabírali auta automaty, obtěžovali veřejnost, vymáhali po ní velké částky peněz na odbojové hnutí ve prospěch partyzánského boje, násilím rekvírovali majetek a potraviny ve vesnicích a městech, všude, kam přišli, tam vládli. Vesničané se jich báli, a proto volali o pomoc Národní výbory a kde to bylo možné, i německé vojsko, když nic jiného nepomáhalo,

b) velení armády a Národní výbory s Výborem pro obranu státu neumělo najít cestu k příznivému poměru k partyzánům, nevědělo, jak by tento rozlom uladilo. Každý jen čekal, že brzy přijde Rudá armáda a vše se vyřeší jejím příchodem,

c) velitelství partyzánského hnutí na Slovensku nebylo řádně organizováno a nemělo vlivu na přestupky, kterých se partyzáni v tak hojném počtu dopouštěli, velitel neměl potřebnou autoritu, nebo to trpěl. Byl jsem v několika schůzích Výboru pro obranu státu, kde o věci bylo velmi ostře debatováno a voláno bylo po nápravě.

7. *Poměr důstojníka k vojákům nebyl upřadě demokratický a nebyl na žádoucí výši moderní armády, protože:*

a) důstojník byl povýšený, zanechal v sobě zárodky výchovy německého režimu, nebyl přístupný k mužstvu, neznal zcela dobře potřeby a požadavky, neuměl s nimi jednat a po stránce bojové nebyl mužstvu příkladem.

Staly se případy, že důstojník z boje utekl strachem před zjetím, z neznalosti účinku zbraní nepřítele, z neznalosti, jak jim čelit a jak vést a řídit boj své jednotky; neměl nutné velitelské vědomosti. Byl stálými ústupovými boji unaven, vyčerpán a nervově otřesen. Čekal na směnu, odpočinek a rekreaci.

b) Voják byl náchylný k zbabělosti, vyhýbal se těžkému, samostatnému úkolu, raději ho nějak obešel, „vytřel zrak“, zkreslil si obraz skutečnosti, měl strach z Němců. V poslední době zvláště výkřiky „Němci“ a „tanky“ budily všude paniku, strach, útek a zbabělost.

Příčinu nutno hledati:

- v únavě a vyčerpanosti z 61 dnů nepřetržitých bojů,
- v tom, že armáda vedla povětšinou ústupové boje a málo bojů ofenzivních,
- nebylo vystrojených a vyzbrojených doplňků jako náhrada za ztráty v jednotkách,
- nebylo těžkých a protitankových zbraní,
- nebylo doplňků v letectvu a bylo ho málo,
- bylo málo protiletadlových zbraní,
- nebylo vůbec těžkých tanků,
- v nedostatku dělostřeleckého střeliva.

c) Nebylo osvětových důstojníků, kteří by ladili poměr mezi důstojníky a mužstvem, vedli mužstvo po stránce politické a cílevědomě ho poučovali, za co bojují a proč bojují.

Mužstvo potřebovalo poučení o zbabělosti, o panice, strachu, o jejich škodlivých následcích v masě, v jednotce, dále o družnosti, touze po vítězství, vytrvalosti, pevné vůli, o čl. ústavě, o ČSR, o slovanství a o mnoha jiných tématech. V tom smyslu se nic nepodniklo a nedělalo.

8. *Holedbalo se v naději na brzký příchod Rudé armády, protože:*

a) někteří neznámí štváči roztrušovali mylné zprávy, že Rudá armáda je již u Prešova, vzala Bardejov a boje jdou u Košic,

b) sovětsí letci, pokud bylo počasí příznivé, shazovali zbraně a střelivo pro partyzány a živil se tak odboj z druhé strany,

c) věřilo se, že spojenci nepřipustí, aby hnutí bylo potlačeno, ale vynaloží všechno, aby Slovensko bylo osvobozeno. Bylo to také zřejmé ze zpráv londýnského rozhlasu,

d) bylo známo, že SSSR bude posílat dále posily letectvem a bude doplňovat odboj materiálem a zbraněmi.

9. *Důvěřovalo se, že maďarská armáda nenapadne Slovensko z jihu, zvláště z nebezpečného směru Lučenec, protože:*

a) byla vázána urputnými boji na vých. maďarských hranicích Rudou armádou,

b) bylo zjištěno, že slovensko-maďarské hranice se ani neopevňují, ani něm. maď. vojskem nezesilují,

c) slovenské i maďarské pohraniční stráže navzájem překračovaly hranice ve shodě a v přátelství,

proto také zpravodajský zájem nebyl na tento směr náležitě soustředěn a nebyla mu věnována taková pozornost, jakou zasluhoval. To se později ukázalo, že tento směr byl pro střední Slovensko katastrofální.

10. *Selhala akce k aktivní činnosti 2 divizí na vých. Slovensku, protože:*

a) výběr velitelů na tak vysoká velitelská místa nebyl proveden obezřetně, s pečlivostí a pod osobní odpovědností, neboť to prý byly nejlepší divize, složené

z aktivně sloužícího mužstva na plných válečných počtech, s těžkými zbraněmi a těžkými tanky.

997

b) Nebylo řádné zajištění a spojení mezi skupinami, takže nepřítel mohl ničit skupinu po skupině najednou.

c) Určení velitelé neměli patřičných vědomostí vést vyšší jednotku v boji proti zkušenému a dobře vyzbrojenému nepříteli. Tvrdilo se, že oba velitelé divizí opushtli jednotky, rovněž tak i podřízení velitelé a že to byla zrada.

11. *Ozbrojené vystoupení v tomto osvobozeneckém hnutí bylo předčasné, protože:*

a) nebylo politicky připravené a do všech podrobností promyšlené,

b) nebylo energického vojenského velení, nebyla autorita jak k štábu, tak i k osobě velitele I. čs. armády. Bylo tříštění názorů v použití vojsk a obsazování velitelských funkcí, nebylo zkušeností k vedení války,

c) organizace, která by směřovala k převezení všeho válečného materiálu ze západu byla slabá, nedokonalá a nedostatečná. Nebyly převezeny všechny nutné zbraně, pohonné hmoty, výstroj, hlavně boty a oděv, z poživatin byl nedostatek cukru a sádky, ze životních potřeb chybělo mýdlo, tabák, brambory. Byl i pocitován nedostatek aut a koní.

V posledních několika dnech způsobilo nepříznivý dojem povýšení důstojnického sboru armády bez ohledu na hodnosti i o několik stupňů, např. náč. štábu armády mjr. na plk. gšt., kpt. na majora, por. na kpt. apod. Nebylo to ani oprávněné podle platných voj. předpisů.⁴

Všechny tyto a ještě snad jiné příčiny rozkladu čs. armády, uvedené v 11 bodech této zprávy mají někde, v některých jednotkách výjimky, avšak tyto výjimky neměly vliv na celkový nepříznivý konec existence čs. armády jako celku.

2. *čs. pd. brigáda*, jakmile byla postupně převezena letadly z SSSR na Slovensko, byla ihned zasazována tak, jak si toho válečná situace vyžadovala. Nebyla ještě ani jednotka náležitě odpočinuta po dlouhém a únavném letu, nebyla ještě organizována a doplněna mužstvem, které zde v počtu 850 mužů čekalo na výcvik a vtělení, ani nebyl v jednotce přítomen celý důstojnický sbor a již musela být zasazena tam, kde to bylo zapotřebí. To byla zásadní chyba.

Příčinou konečné roztržičnosti a dezorganizace brigády byly tyto zjevy:

1. Sovětské vojenské úřady (I. U. F.) velmi nepravdělně a v různých nesourodých skupinách odbavovaly z letišť letouny s mužstvem a materiálem. Aby tato věc byla sladěna a hlavně, aby bylo posláno více munice, byl poslán zpět k štábu fronty do SSSR přednosta oper. odděl. štábu brigády škt. děl. Brožík.

2. Jednotky brigády, které byly poslány na frontu, neměly úplný počet těžkých zbraní a zbraní protitankových. Z dělostřelectva nebylo v té době, kdy první skupina škt. Vrzaly odešla na frontu, ani jedno dělo. Teprve v II. fázi činnosti brigády na Slatinské frontě mohly se jednotky plně vybavit doprovodnými zbraněmi a posilovými prostředky.

3. V II. fázi bojové činnosti na frontě byla brigáda rozhozena na 3 fronty a pod přímým velením velit. brigády zůstaly 2 slabé roty s dělostřel. 1 bat. 76 m/m a 1 bat. 45 m/m, žen. družstvo, spoj. četa a štábní rota.

Na I. prapor a 1. rotu II. praporu s posilovými prostředky neměl jsem žádný vliv, protože tyto jednotky podléhaly velitelům arm. skupin.

4. Z materiálu nemohlo být zachráněno mnoho, protože na silnici B. Bystrica—St. Hory byla neprostupná zácpa civilních a vojenských povozek, osobních a nákladních aut, nebyla zřízena regulace transportu a přesunu a při dvojnásobném bombardování těchto kolon nastala nepopsatelná panika, která dovršila zácpu v pravém smyslu slova vším možným materiálem. To bylo v konečné fázi bojů

⁴ Porov. důvěrné rozkazy velitelstva I. čs. armády z 23.—25. 10. 1944.) (VHA Praha. DO, Slovenské povstání, kart. 107. Přílohy k vojnovému denníku.)

998 dne 27. října 1944 od 09.00 hodin až do večera, kdy nikdo neznal, kam se má přesunouti. Nebylo v lidských silách dostati auta a povozky 2. čs. pd. brigády z tohoto chaosu a spleti povalených vozů bez koní a kočích.

5. Podle názoru velitelství brigády byla tato úmyslně vzniklá situace vyvolaná rozkazy velitele armády a neschopností náčelníka štábu plk. gšt. Noska, kterému záleželo na tom, aby brigáda nebyla koncentrována a použita na jedno místo, s jedním pádným úderem a úplným vítězstvím. Přes to však i v těchto dílčích úlohách *na všech frontách daný jí úkol úplně splnila*. Tím si získala velkou popularitu mezi občanstvem i mezi věrnými důstojníky a vojáky slovenské armády.

6. Podal jsem veliteli I. čs. armády div. gen. Viestovi již dříve návrh, aby bylo upuštěno od regulérního boje a zvláště obrany proti přesile německých sil, neboť armáda bez těžkých a protitankových zbraní a převahy letectva nemůže se dále vyčerpávat neustálými ústupovými boji bez náznaku na konečné vítězství.

Tento návrh byl znovu předložen veliteli armády v kritickém dni 27. října 1944 dvěma důstojníky štábu na novém SV. v Donovalech.

Podrobnější zápis o výsledku tohoto návrhu je uveden v stati II. u data 28. říjen 1944, str. 17 a 18.

Nelze neopomenout skutečnost, že výzbroj brigády byla stále ještě paradesantní, lehká, schopná pro několikadenní boj, jehož cíl byl omezen, a přece, v těžkých, horských podmínkách úkol jí daný do 28. října 1944 splnila.

7. Vlivem rozhození brigády na 3 oddělené a samostatné části, kterým veleli samostatně velitelé arm. skupin, nebylo možné dne 28. října 1944 brigádu zkoncentrovat na jedno shromáždění, protože mně nebylo známo ani o osudu I. pd. praporu, ani o osudu 1. roty II. praporu škpt. pěch. Taláška u Šalkové. Zbytek II. praporu (2 roty) a štáb brigády byl dirigován na východ.

Hlavní chybou bylo, že velitelé arm. skupin oznámili svým jednotkám rozpuštění armády a tím také i částem brigády, které byly jim podřízeny. Tím se stalo, že uvedené odloučené jednotky neznaly rozkaz, který byl mnou vydán a po rozpuštění skupin bloudily po skupinkách v horách a po lesích. Některé se připojily, jiné byly pobity, rozprášeny, zajaty a jiné bloudily. Mnoho se jich cestou přidalo k partyzánským hloučkům a většina odešla do svých domovů s ostatními příslušníky slov. armády.

Z hlediska vojenského mělo osvobozené hnutí na Slovensku od 29. srpna 1944 do 28. října 1944 přec jen tyto výhody:

1. Poutalo 5 německých divizí a 1 pancéřovou brigádu, poslaných štábem německého velitelství na Slovensku k potření ozbrojeného povstání, sil, kterých by Němci jistě lépe upotřebili jinam, na jinou důležitější frontu,

2. odvleklo Němcům mnoho mladých, schopných mužů, kterých by jinak použili na práci a k robotě,

3. bylo odňato Němcům mnoho válečného materiálu a zásob, které byly nakonec zničeny, z části zakopány nebo spotřebovány vojskem,

4. národ se přiučil tomu, že nyní Němce více nenávidí, může proti němu znovu chopit zbraně a je schopen se osvobodit.

Z hlediska politického a historického má hnutí dalekosáhlý význam pro odvahu a schopnost národa vybojovat si svobodu a nežít pod fašistickým jhem, nedoceníitelný a nejdůležitější význam pro budoucí tvorbu československé republiky. V tom směru hnutí toto poslání splnilo úplně. [. . .]⁵

VHA Praha. SSSR, Čs. voj. mise v SSSR, 8/10a. Originál. Strojopisný prieпис.

⁵ Nepublikujeme poslednú tretinu zprávy, ktorá obsahuje VII. a VIII. oddiel týkajúci sa činnosti brigády za bojov v horách a priebehu operácie pre spojenie so sovietskou armádou. Tieto udalosti nie sú predmetom skúmania tohto zborníka. To sa týka aj 48 príloh zprávy, s výnimkou prílohy 1 (dok. čís. 504).